

Eivissa celebra cent anys del descobriment del santuari cartaginès des Culleram

Una exposició rememora la troballa de la gruta on es venerava la deessa Tanit, que hi tenia més de 600 figuretes dedicades.

El 17 de juliol de 1907 un grup de set arqueòlegs eivissencs, tots afeccionats però molt influents en la vida social de l'illa, empengueren un trajecte amb carro des de la ciutat d'Eivissa fins al poble de Sant Vicent, a l'extrem nord, gairebé a 30 quilòmetres de distància. L'ob-

JOAN LLUÍS PERER

Figuretes extretes de la cova ara fa un segle.

jectiu: trobar el jaciment del qual parlaven alguns pagesos de l'indret des de feia temps. Tot i que Eivissa és un territori limitat, el viatge per camins intransitables plens de pedres i sota un sol de justícia va esdevenir una autèntica epopeia. Van haver de menester gairebé tota una jornada per arribar a la muntanya on hi havia una cova, la cova des Culleram, dins

la qual semblava que hi havia figuretes de ceràmica amb forma humana.

“Feia poc temps que cavàvem i encara havíem aprofundit molt poc, quan l'aixada va colpejar un objecte dur que va resultar ser un graciós capet de fang de faccions correctes i aspecte esvelt. Després trobàrem una figura elegant acampanada; acte seguit, una altra, i una altra, i una altra... I així vàrem veure passar unes quantes hores gratíssimes, passant-nos l'aixada d'una mà a una altra...”, explicava pocs anys més tard, en un llibre, un dels participants en aquesta expedició, Carles Román.

Finalment, de la cova des Culleram sortiren més de 600 figures de ceràmica de mida mitjana, que representaven la deessa púnica Tanit, a més de mil peces i fragments d'alguns altres objectes diferents. Ràpidament, els experts constataren que aquest havia estat un dels santuaris més importants que els púnics tenien a la Mediterrània dedicat a aquesta divinitat. Havia estat actiu entre els segles IV aC i II aC, temps en què havia fet la funció de lloc de culte de la comunitat humana que hi havia al voltant. Abans, a l'època prehistòrica, sembla que també havia estat usat amb diverses finalitats. Per tant, la utilització de la cova des Culleram es devia remuntar encara molt més enrere.

Els púnics solien construir temples

enmig del bosc, dins les muntanyes, perquè tenien predilecció pel contacte directe amb la natura i els seus elements sagrats. Aquest fet es confirma en més santuaris que hi ha al nord d'Àfrica, o bé a les illes italianes. Però allò que fa especial es Culleram és el gran nombre d'ex-vots que s'hi han recuperat i que avui es conserven al Museu Arqueològic de Puig des Molins, dedicat monogràficament a les restes fenicio-púniques.

Colònia de l'imperi cartaginès.

En aquells temps en què Eivissa es deia Ibosim i era una de les colònies més destacades de l'imperi cartaginès, amb una ciutat (l'actual) que ja tenia uns 5.000 habitants i factories comercials importants, es Culleram no era tan sols una cova on els sacerdots feien els rituals per als fidels. Per a poder garantir el funcionament quotidià i ininterromput del santuari des Culleram es requeria una xarxa d'especialistes i treballadors: els sacerdots, els seus servents, els escriptors que s'ocupaven dels comptes, els carnissers que sacrificaven i esquarteraven els animals durant els rituals, els encarregats de fer neteja a tot el recinte, els terrissaires que fabricaven els ex-vots, els pastors que criaven els animals per als sacrificis... En definitiva, una plantilla de treballadors prou nombrosa i complexa.

Actualment, el Museu de Puig des Molins ofereix una exposició que rememora els cent anys d'aquella troballa. S'hi poden veure unes quantes desenes de les figures recuperades en aquells dies d'estiu d'ara fa un segle. En canvi, no s'hi pot veure una plaqueta metàl·lica escrita per totes dues cares en l'alfabet púnic, que confirma la consagració i l'autoria del santuari. Avui, aquesta placa és al Museu d'Alacant, cosa que és considerada il·lògica pels responsables del museu eivissenc: “Pot ser legal que sigui allà, però no és moral”, afirma Benjamí Costa, un dels seus responsables. “Allà no hi pinta res”, afegeix amb un to de decepció.

Aquella placa té una inscripció més antiga (del segle IV aC) que consagra el santuari al déu Resef-Melkart, tot i que posteriorment va aparèixer Tanit

Del santuari des Culleram, se'n conserva la cova –amb l'estructura molt deteriorada–, la base de la cisterna i restes d'una construcció adossada.

com a divinitat tutelar. Ho acredita l'altra cara de la placa, que diu: "Ha fet i dedicat i reparat aquest mur de pedra Abdesmun, fill d'Azarbal, el sacerdot, per a Nostra Senyora, per a Tanit la Poderosa i Gad. Ell mateix en va ser l'arquitecte i ell mateix ho pagà."

Una gruta que sobreviu. Què en queda avui dia, del santuari? El fet cert és que encara s'hi conserva la cova (amb una estructura original molt deteriorada), la base de la cisterna d'aigua que hi havia i les primeres fileres de pedra d'una construcció artificial adossada a la caverna per a eixamplar el recinte. El santuari va deixar d'utilitzar-se cap al segle II aC, quan hi hagué un despreniment natural del terreny que

en va enfonsar seu sostre, fet que fou interpretat pels sacerdots com un advertiment diví. Això, juntament amb les explosions amb dinamita fetes poc després del descobriment al segle XX, n'han desfigurat molt la distribució interior, que tenia dues sales naturals, separades per una cortina d'estalactites.

Així i tot, el Consell Insular d'Eivissa ha facilitat l'accés a l'indret, l'ha senyalitzat, l'ha protegit com a bé d'interès cultural i també hi ha fet unes quantes restauracions.

Els interessats poden visitar la gruta evocant aquella època llunyana en què s'hi feien sacrificis d'animals, purificacions rituals amb aigua, que era poada de la cisterna, i àpats sagrats amb la carn d'aquells sacrificis. De fet, s'hi han trobat moltes restes

d'ossos i estris de cuina que ho acrediten.

A Eivissa, 27 segles després de la seua fundació pels fenicis, perviu una gran admiració per aquesta civilització i la seua successora directa, els púnics o cartaginesos, que es mantingueren presents a l'illa fins i tot quan els romans la incorporaren a l'imperi. La cova des Culleram és un dels jaciments d'aquest període que es conserven a Eivissa, però no pas l'únic, perquè la necròpoli de Puig des Molins, amb més de 3.000 tombes excavades a la roca, o el poblat de sa Caleta (primer lloc on s'establiren els fenicis) són uns altres testimonis del remot, fecund i ric passat de les illes Pitiüses.

Joan Lluís Ferrer